

Vanha Koppelon kylä elää Ranskassa Airin muistoissa

– Kävelette lentokoneesta ulos niinkuin lampaat ja tyttärenmies Paul on teitä vastassa kentällä lapun kanssa, jossa lukee ”Jaakko”. Älkääkä suotta pakatko matkalaukkujen täytteeksi saunavastoja ja hantuuksia. Nämä olivat Airi Chevalierin viime hetken neuvot, kun hän antoi ohjeita kesästä Ranskan-matkaamme varten. Airi oli houkutelut vieraakseen Ranskaan jo monet kerrat ja viimein tänä kesänä oli sitten aikaa ja tilaisuutta lähteä matkaan.

Airi Chevalier, omaa sukua **Kiviniemi**, on asunut Ranskassa jo yli 60 vuotta. Hän on sydämesään koppelolainen, mutta oivalsi jo 1950-luvulla, että maassa on oltava maan tavalla. Airi oppi Ranskan tavat ja kielen. Hän kasvatti puolisonsa **Jallun** kanssa kaksi tyttöä. Lastenlapsia asuu jo ympäri Ranskanmaata.

Airi asuu nykyisin Jallunsa kanssa maaseutuasunnossaan Pariisiin kupeessa Fleury en Bièren kylässä. Pariisiin kotiin he eivät enää kaipaa.

– Ei sinne ihmisvilinään viitsi enää mennä. Kaduille on hankala lähteä kävelemään, ja jos jää kaupunkiasunnon sisälle, niin eihän siellä ole muuta tekemistä kuin television katselu. Täällä maalla on aina jotakin tekemistä. On puutarhatöitä ja huushollihomia. Siinä on tarpeeksi, kun joka päivä tekee yhden asian tässä iässä. Ja jos ei muuta tekemistä ole, niin kävelen täällä tyhjää ympäri taloa ja pihaa. Joka päivä on jotakin yritettävä, ei siinä muu auta, tuumailee Airi.

– Joskus tulee mieleen, että nyt olisi mukava lähteä Pariisiin. Mutta mitä sieltä sitten etsisi, kadonnutta nuoruuttako, naurahtaa Jallu sujuvalla suomen kielellä.

Työpaikat tiukassa poltetussa Lapissa

– Ei pohjoisessa ollut paljon työmahdollisuuksia nuorille naisille sodan jälkeen. Siitä kilpailtiin, kuka pääsee Ivalon Majalaa, sairaalaan tai Ivalon kauppoihin töihin. Siinäpä ne työpaikat olivat. Minä pääsin Ivalon Majalaaan ja se olikin parhaita työpaikkoja siihen aikaan. Sieltä matka jatkui Rovaniemen kautta Helsingin ravintolakouluun. Ivalon Majalan johtaja oli rouva **Hällström**, jota sanottiin Huuhkajaksi. Minä tulin loppujen lopuksi hänen kanssaan hyvin toimeen ja jälkeenpäin kuulin, kuinka hän sanoi, ettei Airin olisi tarvinnut Helsinkiin lähteä, hän olisi minut pitänyt ja kouluttanut.

Airi muistaa, kuinka hän kävi Rovaniemellä naapurin tyttön kanssa Pohjanhoviissa saunomassa saunavuoron aikana. Kerran he saunamatkan aikana pysähtyivät Ritarin Pukimon eteen, ihmettelivät näyteikkunaa ja Airi tuumaili, että Ritari... siinähan olisi kiva sukunimi.

– Sitten vuosia jälkeenpäin tapasin vanhan ystävättäreni Rovaniemellä ja hän kysyi, muistanko mitä me aikoinaan puhuimme ritarista. Kyllä sitä joskus on niin ihmeellisiä sattumuksia. Enhan Jallun kanssa naimisiin mennessäni vielä edes tiennyt, että **Chevalier** on suomeksi ritari.

– Se on kyllä hyvin yleinen ranskalainen sukunimi. Ei tarvinnut olla kuin mustalainen, joka omisti hevosen, niin hän oli sitten jo ritari, vitsailee Jallu.

Olympiakesänä -52 Airi aloitti työt Helsingissä ravintola Tullinpuomissa Mannerheimintiellä. Syksyllä alkoi koulu. Ravintolassa riitti olympiakesänä vilskettä. Myös Jallu oli tuolloin jo Helsingissä. Hän oli töissä lehdistötoimistossa ja käänsi siellä tekstejä.

Jallu on aina ollut kiinnostunut kielten opiskelusta ja suomen kieli alkoi kiinnostaa häntä jo nuorena miehenä.

– Olin lukenut, että suomen kieli on pirullinen kieli, jossa on 14 sijamuotoa. Sehän tuntui niin mahdottomalta kieleltä, että silloin se vasta alkoi kiinnostamaan minua. Suomen kieli on vaikea, mutta kaikki kielet ovat vaikeita, tietää Jallu.

Hän muistelee, että se oli vuonna -43, kun hän tapasi ensimmäisen suomalaisen.

– Olin silloin Tunisiassa ja siellä oli suomalainen merimies, joka oli Englannin laivastossa töissä. Ja mikä ihmeellisintä, se oli päissään. Mutta niinhän kaikki merimiehet olivat, kun he tulivat maihin. Kyselin siitä merimieheltä, mitä jotkut sanat ovat suomeksi. Hän otti tulitikkua kädessä ja kysyi, mikä tämä on. Niinpä ensimmäinen sana, minkä opin suomeksi, oli tulitikku.

Jallu oli päässyt jo ylioppilaaksi, kun hän katseli millaista kielienopetusta olisi tarjolla iltaisin työpäivän jälkeen. Aikataulusyiden vuoksi ei kieliä löytynyt Jallulle kovin paljon. Tahitiin kielestä hän ei innostunut ja viron kielen kohdalla hän arveli, että sitä on turhauttavaa opiskella, kun Viroon on hankala mennä.

– Jäljelle jäi sitten suomen kieli. Tiesin jo, että se on vaikea kieli, mutta ajattelin myös, että Suomi on kuitenkin maa, johon varmasti pääsee.

Aslak Hetta opetti saamea

Jean Chevalier ja Airi Kiviniemi tapasivat toisensa Helsingissä eräässä illanvietossa. Jeanin ystävä **Pentti Kauppinen** oli tullut siihen tulokseen, että täytyy hänen nuoren miehen jo löytää itselleen seuraa, kun ei elämä voi olla pelkkää työntekeä. Jallu oli töissä kielen opettajana Ranskan lähetystössä. Työ oli mielenkiintoista, mutta palkkataso oli niin alhainen, ettei siinä työssä varmasti rikastunut. Ja se oli yksi syy, miksi tuohon pestiin ei ollut juuri halukkaita.

– Ystäväni Pentti kutsui minut heille kylään ja minä menin. En ollut arvannut, että hän oli virittänytkin minulle ansan. Siellä istui sohvalta nuori nainen ja Pentti esitteli meidät ja jätti sitten kahden. Kysyin, miten olette tullut tänne ja hän kertoi olevansa kotoisin Lapista. Siitä se alkoi ja vuonna -54 meidät vihittiin Ivalon rukoushuoneessa luterilaisen ja katolilaisen papin voimin, sanoo Jallu.

Hän kertoo, että oli ennen yhteistä matkaa Airin kanssa Koppeloon ehtinyt tehdä jo Lapin matkan Vuotoon. Siellä hän oli ollut saamen kielen opetuksessa **Aslak Hetan** luona.

– Minua kiinnosti saamen kieli ja eräs sveitsiläinen tuttavani kertoi tavanneensa Vuotosossa erikoisen lappalaisen, **Aslak Hetan**. Kysyin, onko sinulla vielä hänen osoite tallessa ja oihan se. Kirjoitin Aslakille, kerroin olevani kiinnostunut lapin kielestä ja olen kuullut, että olette hyvä opas. Aslak vastasi, että tervetuloa Vuotoon. Matkustin sinne poroerotuksen aikaan. Astuin käämpään, jossa ei ollut mitään valoa. Miehet makoilivat vaatteet päällä porontaljojen päällä ja toiset pistelivät tikulla lihaa suuhunsa isosta padasta. Ajattelin, että jos olisin tullut siihen 500 vuotta aikaisemmin, niin olisin nähnyt samat eleet.

Jallulla oli mukana yksi pullo jaloviinaa ja se oli erittäin tervetullut tulaainen. Aslak kertoi ottavansa lääkettä silloin kun hänellä on päänsärkyä, ja illalla hän sitten moitiskeli, että nyt päättää särkee.

– Aslak oli minulle saamen kielen professori. Hän oli oikein mukava mies ja hänhän oli todistajana, kun meidät vihittiin Ivalon kirkossa. Myös appiukkoni **Mikki Kiviniemi** tutustui Aslakiin. Hehän istuivat kerran **Junnu-Matissa** ja siellä Aslak, Pikku-Mikki ja Junnu-Matti juttelivat keskenään ja puhuivat sekaisin suomea ja saamea.

Pikku-Mikki joi shampanjaa

Airia ja Jallua naurattaa, kun he muistelevat, kuinka häiden alla Airi lähti matkustamaan Ivaloon vähän ennen Jallua. Matkatavaraa oli paljon ja olipa kapsakkeihin pakattu myös konjakkia ja shampanjaa, joita Jallu oli saanut lahjaksi suurlähettiläältä.

Airi raahasi painavat laukut Rovaniemen rautatieasemalla linja-autoon. Tuohon aikaan tehtiin hyvin usein tarkastuksia ja niinpä sitten ennen Saarenkylää virkavalta pysäytti auton ja astui sisään. Airi selvisi säikähdyksellä. Vielä Sodankylän jälkeen tuli yksi tarkastus, mutta Airin matkalaukut eivät kiinnostaneet poliiseja silläkään kerralla.

– Normaalisti mukana sailla kaksipulloa ja kolmannesta olisi seurannut sakko ja ylimääräisen pullon takavarikko. Nyt oli vain niin, että kun ne pullot oli saatu sieltä lähetystöstä, niin eihän niissä ollut Alkon leimoja. Siitäkin olisi varmasti tullut vaikeuksia, kertoo Jallu.

Koppelossa Airin isälle, **Pikku-Mikille** tarjottiin shampanjaa. Mikki ei malttanut olla ihmettelemättä, että kylläpä olikin hapanta vettä. Airin mieleen tulee, kuinka vuosia myöhemmin heidän **Maarit**-tyttö istui Koppelossa ruokapöydässä ja pyysi ruokajuomaksi ”vettä ja viiniä”. Samantien Mikki vilkaisi ihmeissään tyttöä ja tokaisi, että vai viiniä, ei muuta kuin maitoa ja piimää.

Jallu puhuu kunnioituksella edesmenneestä apestaan **Pikku-Mikistä**. Kun Jallu huomasi, että pirtissä oli veneenteko meillä, kysäisi hän apeltaan, että kuka on opettanut teidät rakentamaan veneitä, ja että tuskinpa te missään ammattikoulussa olette sitä taitoa oppinut. Mikki vastasi, että hänet opetti oma isä ja hänen isänsä opetti puolestaan hänen isänsä.

– Joka mieshän osasikin tehdä silloin käsillään jotakin. Silloin piti osata tehdä kaikkea. Ja puut piti hommata itse ja sen pitikin olla asiallista puuta. Männyt kaadettiin, laudat tehtiin. Kaikki piti tehdä itse. **Kiviniemen Santi** oli kylän seppä ja hänellä oli oma pajakin, mutta sitä pajaahan käytti kyllä yksi ja toinen silloin kun tarvetta oli.

– Täytyy vain ihmetellä, miten sen ajan ihmiset olivatkin taitavia. He ovat pärjänneet ja kasvattaneet isot lapsilauamat. Ei ollut rikkaita, mutta ei ollut köyhyyttä. Vedet oli täynnä kalaa ja mettät täynnä riistaa. Ei ollut koskaan ruuasta puute. Aina oli syömistä, kun töitä tehtiin, tuumailee Airi.

Mikki oli taikuri ja metsämies
Airin isästä **Pikku-Mikistä** kerroivat tarinat elävät jo omaa elämänsä, eikä kukaan enää tiedä, mikä on totta ja mikä tarua. Totta on kuitenkin se, että hän oli silmänkääntäjä ja viihdytti tempuillaan kyläläisiä ja pikkulapsia. Mikin **Osmo**-poika kertoi kuulleen aikanaan **Antti Maggalta**, kuinka Mikki oli metsästysreissuillaan tullut iltasella Maggan taloon kortteeriin. Antin äiti oli juuri keittänyt poronlihakeiton ja hän käski myös Mikin pöytänsä oli ruokajuomana puolukkamehua ja Mikki kaipaillu piimää ruokajuomaksi. Kun emäntä harmitteli, että mistäpä täällä Kutturassa piimää nappaisi, niin Mikki vakuutti, että kyllä sitä piimää löytyy. Mikki avasi kamarin oven ja sieltä alkoi valua piimää pirtin lattialle, niin että ihmiset nousivat jakkaroilta ja pöydälle, etteivät sotkisi jalkojaan piimämereen. Sitten Mikki napsautti sormiaan ja piimä katosi yhtä nopeasti kuin oli tullutkin.

Mikki oli taikuri ja metsämies

Mikki vei taikatempujensa salaisuudet hautaan, mutta jälkikäteen on arveltu, että hänen tempunsa perustuivat hypnotismiin.

– Isä oli kulkenut Petsamosa kalastamassa. Hän oli kulkenut pitkiä metsäreissuja nuorena aina kolttien puolella asti. Hän oli varmasti näillä reissuillaan oppinut yhtä ja toista ja hän oli kai tavannut Petsamossa silmänkääntäjän, jolta oli oppinut näitä taitoja. Isähän tuli hyvin toimeen myös mustalaisten kanssa. Jos mustalaisia tuli Koppeloon, niin meille he olivat aina tervetulleita. Muistelen, että kerran joku mustalainen oli ennustanut isälle ja se ennustus oli sitten vielä toteutunutkin, joten hän otti siinä mielessä heidät vakavasti, kertoo Airi.

Airia naurattaa, kun kysyn, oliko hänen isällään Musta raamattu.

– Eipä sellaista näkynyt. Ja mikä se Musta raamattu edesmenneestä apestaan **Pikku-Mikistä**. Kun Jallu huomasi, että pirtissä oli veneenteko meillä, kysäisi hän apeltaan, että kuka on opettanut teidät rakentamaan veneitä, ja että tuskinpa te missään ammattikoulussa olette sitä taitoa oppinut. Mikki vastasi, että hänet opetti oma isä ja hänen isänsä opetti puolestaan hänen isänsä.

– Isä oli vielä niin pieni, että häntä ei hyväksytty sitä ovea viiniköyteen ja sekös häntä harmitti, sillä isä oli varma, että hän olisi soittanut sitä ovea paremmin kuin muut. Viimein se riihen ovi tippui saranoiltaan, mutta tanssittahan eivät siihen loppuneet. Sitten vain joku tanssijoista avasi suunsa ja sieltä kuului, tiijai-jattaa-tiijaittaa. Hän rallatteli tahtia ja toiset nauroivat ja tanssivat. Kyllä ne huvit oli näköjään yksinkertaiset siihen aikaan, Airi ihmettelee.

Jallu ja Airi tutkivat viinirypäleiden kypsyä. – Nämä ovat syyskuun puolella parhaimmillaan. Tulkaahan koppelolaiset sitten syömään rypäleitä, kehottaa Airi.

edes on, hän hymyilee.

– Musta raamattu on samanlainen kuin Sampo, vastaa siihen Jallu myhäillen.

Mikki oli nuorena miehenä kulkenut porometsälläkin, mutta poromiestä hänestä ei lopulta tullut, eikä oikein savottamistakaan. Hän ei halunnut sitoutua poronhoitoon, vaan halusi kulkea metsissä ja kalavesillä. Mikki hankki toimeentuloa kalastamalla ja metsästämällä. Hän kulki pitkiä metsästysmatkoja, ja yöpyi matkoillaan myös monissa lapintaloissa eri puolilla Inaria. Mikki tunnettiin laajalti eri puolilla pitäjää. Hän kunnostautui erityisesti ahmojen ja ketujen pyytäjänä, ja yksi aitta laitettiin kettutaliksi, jossa roikkui aina nahkoja.

Riihen ovi soittopelinä

Pikku-Mikki oli myös taitava viulunsoittaja. Airi muistelee, että kun isä keskittyi viulunsoittoon, niin silloin hän ei laulanut. Joskus Mikki sitten pisti myös lauluksi ja paljon hän lauleskeli lempivirttänsä, Maa on niin kaunis. Kun Mikki näki, että nyt on pirtti täynnä lapsia, saattoi hän mennä kamariin ja ryhtyä siellä soittamaan viulua. Soitto kuului hyvin pirttiin ja työt laittoi monesti tanssiksi pirtin lattialla viulun tahdissa.

– Isä kertoi, että hänen nuoruudessaan oli Koppelon jengi taas koolla lauantai-iltana ja nuorisoo lähti tapansa mukaan kulkemaan pitkin jokivartta. Isä oli vielä melko poikainen, joten hänen paikka oli siellä joukon perällä pienimpien joukossa. Sitten nuoret tulivat jonkun riihen kohdalle ja pistivät tanssiksi. Ei siinä ollut pelimanniakaan sillä kertaa, mutta yksi ja toinen vingutti riihen ovea ja sen narinan tahdissa sitten tanssittiin.

– Isä oli vielä niin pieni, että häntä ei hyväksytty sitä ovea viiniköyteen ja sekös häntä harmitti, sillä isä oli varma, että hän olisi soittanut sitä ovea paremmin kuin muut. Viimein se riihen ovi tippui saranoiltaan, mutta tanssittahan eivät siihen loppuneet. Sitten vain joku tanssijoista avasi suunsa ja sieltä kuului, tiijai-jattaa-tiijaittaa. Hän rallatteli tahtia ja toiset nauroivat ja tanssivat. Kyllä ne huvit oli näköjään yksinkertaiset siihen aikaan, Airi ihmettelee.

Terävä pää oli tanssipaiikka

Airi muistaa hyvin, kuinka Koppelon nuorisoo kokoontui aina **Mutenian Heikkuun** tanssiin. Mutenian talon perään rakennetussa Heikun asunnossa oli terävän näköinen katto, joten paikkaa kutsuttiin Mutenian teräväksi pääksi.

– Heikon pirtissä oli piisissä tuli. Korvike kiehui ja Heikku sekä **Kiviniemen Esa** soittivat maniskaa. Hehän soittivat joskus maniskaa oikein ketjussa ja siihen eivät kaikki pystykään. He olivat taitavia soittajia. **Kyrön Jukan** kanssa minä tanssin siellä Heikun pirtissä ensimmäisen valssini.

Airin mukaan Kiviniemen Esa oli myös hyvä laulaja. Esa lauleskeli usein Kahvikulta-laulua ja Airikin muistaa tuon laulun sanat vielä tänäkin päivänä. Lauulu kuuluu näin:

Oi kiitos, kiitos Kahvikulta.

Niin paljon, paljon, saan minä sulta.

Ystävä oot parahin.

Aamukahvi oot varahin.

– Esa oli kai kuullut laulun aikanaan opettaja **Hakosalon** torviradiosta, kun koulu alkoi. Se oli sitä aikaa, ettei siellä muilla radiota vielä ollutkaan.

Jallu muistelee lämmöllä kalareissuja Inarijärvelle, jossa hän sai kulkea appiukkonsa Mikin ja Mikin poikien kanssa.

– Kyllä se on hieno ja iso järvi. Meillä on Pariisissakin järviä, mutta nehan ovat lätäköitä verrattuna Inariin. Ja olen onnellinen siitäkin, että olen nähnyt kaikki Lapin vuodenajat. Kun joku ranskalainen on sanonut minulle, että hän on käynyt Suomessa, niin olen kysynyt, oletko käynyt siellä kesällä ja talvella. Ei Suomea tunne, jos ei tiedä millainen siellä on kesä sekä talvi.

Yhtenä kesänä Jallun sveitsiläiset ystävät tulivat **Pikku-Mikkiin** ja tarkoitus oli lähteä porukalla Mikin veneellä Inarille. Sveitsiläiset kantelivat autostaan retkituolit ja -pöydät keskimoottoriin. Mikki ihmetteli ulkomaaisten vempelitä ja totesi sitten, että kyllä niillä on herroilla kiikut ja liikut.

– Kun ne pääsivät sinne järvelle, niin siellähän he istuivat kiivien ja mättäikköjen päällä, eikä